

ЗАПОБІГАННЯ ТРАНСКОРДОННІЙ ЗЛОЧИННОСТІ У ПРИКОРДОННОМУ ПРОСТОРИ: СИСТЕМНІ ЗВ'ЯЗКИ

Дослідження проблеми протидії транскордонній організованій злочинності спонукає нас до конкретизації питання місця здійснення транскордонної злочинної діяльності. На наш погляд, це важливо як з точки зору критерію кримінологічної класифікації злочинів, так і з точки зору визначення напрямів зосередження основних зусиль суб'єктів запобігання транскордонної злочинності. У свою чергу, як свідчить практика охорони державного кордону, ефективність системи запобігання транскордонної злочинності безпосередньо залежить, у тому числі, від особливостей місця злочинних проявів.

Отже, питання вирізнення транскордонних злочинів (cross-border crime) у самостійну групу, перш за все слід розглянути в контексті кримінологічної класифікації. Сучасна вітчизняна кримінологія відійшла в цьому питанні від традицій кримінально-правової класифікації злочинів виключно за родовим об'єктом посягання, використовуючи також інші критерії для класифікації. Серед них – сфера злочинних проявів, контингент злочинців, особливості мотивації вчинення злочинів, місце вчинення злочинів тощо. Наприклад, на основі таких критеріїв, як особливості контингенту та місця вчинення злочинів виокремлено пенітенціарну злочинність. Як зазначає В. В. Голіна, «практика запобігання та протидії злочинності потребує подальшого вдосконалення кримінологічної класифікації» [1, с. 21]. Ця теза підтверджується й практикою протидії транскордонній злочинності.

З'ясуємо, що вважати місцем здійснення транскордонної злочинної діяльності.

Загальноприйнятим в науці кримінального права є визначення місця вчинення злочину як певної території або іншого місця, де відбувається суспільно небезпечне діяння і настають його суспільно небезпечні наслідки [1, с. 149]. У транскордонних злочинах місце вчинення злочину визначається як територія, на яку поширюється чітко виражений правовий режим, пов'язаний з державним кордон (стаття 332 КК) чи митним кордоном (ст. 201, 305 КК). Іншими словами, специфічні правові режими поширюються не тільки на державний (митний) кордон, а й на значні території, в межах яких може бути вчинено транскордонний злочин. З огляду на це, цікавим є те, що у Кримінальному кодексі КНР (стаття 318,

аналогічна ст. 332 КК України), передбачає відповідальність за організацію нелегального перетинання не тільки державного кордону, а й межі прикордонного району.

За часів активної участі України в структурах СНД було ухвалено Модельний закон СНД про прикордонну безпеку, який визначає транскордонну організовану злочинність як вид організованої злочинності, що здійснюється в прикордонних просторах двох і більше держав і пов'язаний з систематичним (регулярним) протиправним перетинанням державного кордону. Якщо використовувати дане визначення в інтересах нашого дослідження, то, на наш погляд, обґрунтованим з логічної точки зору є висновок про те, що однією з сутнісних ознак транскордонної злочинності є злочинна діяльність в прикордонних просторах. Це спонукає нас до уточнення поняття прикордонного простору. Водночас, звертає на себе увагу відсутність нормативного закріплення в Україні даного терміну, хоча для характеристики саме транскордонної злочинності ознака місця вчинення, на нашу думку, є важливою. Документ, на який ми послалися вище, містить таке визначення поняття «прикордонний простір держави» - це простір, до якого входить державний кордон, прикордонна територія, повітряний простір, континентальний шельф, виключна морська економічна зона.

На думку Цимбалістого Т. О. прикордонним простором є виділений з території держави географічний і соціальний простір, який охоплює державний кордон, прикордонну смугу, контрольовані прикордонні райони, пункти пропуску через державний кордон, територіальне море, внутрішні води, їх підводне середовище, континентальний шельф, виключну (морську) економічну зону, а також повітряний простір над цими територіями, у якому встановлюються відповідні режими: режим державного кордону, прикордонний режим, режим у пунктах пропуску через державний кордон. На наш погляд наведені визначення містять основні сутнісні ознаки явища, що розглядається. На думку Ю. Б. Курилюка під час перетинання державного кордону або перебування особи в прикордонному просторі (виділено нами) виникають прикордонні правовідносини.

Які системні зв'язки існують між врахуванням особливостей прикордонного простору та запобіганням транскордонній злочинності? По-перше, врахування меж прикордонного простору є важливим для застосування такого кількісно-якісного показника, як «географія» транскордонної злочинності. Наприклад, можливим є вчинення транскордонних злочинів у внутрішніх, не прикордонних регіонах України, якщо мова йде про міжнародні аеропорти, розташовані в даних регіонах.

Крім того, виключно значущим у плануванні протидії транскордонній злочинності є чинник роботи у прикордонному просторі з місцевим населенням. З одного боку, це важливий ресурс, використання якого сприяє підвищенню ефективності діяльності органів охорони державного кордону, з іншого, не слід забувати, що для значної частки населення прикордоння транскордонний злочинний «промисел» є основним джерелом для заробітку. І тоді населення знаходиться «по іншу сторону барикад» від правоохоронців. Не слід забувати також і про значний рівень небезпеки віктимізації місцевих жителів у прикордонному просторі. Іноді саме для мешканців прикордонних населених пунктів характерним є явище групової віктимності, що обумовлює необхідність зосереджувати серед них активну профілактичну роботу із запобігання окремим видам транскордонних злочинів.

Контекст концепції інтегрованого управління кордоном по суті передбачає зосередження безпосередніх зусиль суб'єктів протидії транскордонній злочинності в ареалі прикордонного простору. Повноваження органів охорони державного кордону в межах транскордонної території, яка об'єднує прикордонні простори суміжних держав іноді може суттєво відрізнятися. Водночас, особи, які вчиняють транскордонні злочини, намагаються відшукати прогалини у кримінальному законодавстві чи особливостях правового режиму чи юрисдикції суміжних країн, для використання їх у своїх цілях. Іноді, такі відмінності між суміжними країнами є додатковим чинником детермінації цієї категорії злочинів. Особливо актуальним для України та деяких інших країн, на території яких відбуваються збройні конфлікти, останнім часом є проблема нормативної невизначеності повноважень органів охорони державного кордону в межах буферних територій, які за законом не віднесено до прикордонного простору, але за фактом такими є.

Література

1. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Й. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. – Х.: Право, 2014. – 440 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., перероб. і допов. – Х.: Право, 2015. – 528 с.